

робіт). Безумовно, цей процес транслітерації транскрибованого звучання буде вимагати не стільки знання мови країни походження конкретного сорту, скільки орієнтації у правилах транскрипції написів даною мовою і знання правил транслітерації певних звуків.

УДК 582:635

Сухомлин Л. В.

Інститут садівництва НААНУ

вул. Садова, 23, с. Новосілки, м. Київ, 03027, Україна

leonid.sukhomlin@minagro.gov.ua

ОГЛЯД КЛАСИФІКАЦІЇ РОДУ *MORUS* L.

Шовковиця або тутовик (*Morus*) – багаторічна деревна рослина з родини тутових. Назва родини пов'язана з використанням листків одного з видів для відгодівлі гусениць тутового шовкопряда.

Шовковиця є однією з найцікавіших таксономічних груп. Систематика роду *Morus* пройшла низку етапів встановлення. Протягом цих етапів, у процесі визначення та вивчення роду *Morus* окремими дослідниками, число видів шовковиці то значно розширювалося, доходячи до 120, то зменшувалося до 2–3 видів. Так, за систематикою роду *Morus*, запропонованою Бюро (A.E. Bureau), біла шовковиця (*M. alba* L.) налічує 16 різновидів. Схема Бюро є недосконалою, оскільки в ній в один вид об'єднані форми, що різко відрізняються за будовою генеративних органів і мають різні ареали поширення. Існує інша крайність – доведення числа видів до 100 і більше. При цьому в розряд видів часто потрапляють існуючі в шовковиці часті модифікації. На сьогодні загальноприйнятою є систематика японського дослідника Коїдзумі (G. Koidzumi), який у своїй роботі «Synopsis Specierum Generis Mori» (1923 р.) встановив як достовірно відомі 24 види шовковиці. Це кормові, плодові і декоративні рослини, що представляють в господарських цілях різну цінність. З різноманіття видів тільки *M. alba*, *M. bombycis*, *M. kagayatae* використовують в основному для вирощування тутового шовкопряда.

За загальноприйнятою систематикою рід *Morus* відноситься до родини Шовковицеві (*Moraceae* Link) і налічує 10–16 видів у північній, помірній та субтропічній зонах земної кулі. Назва роду є старовинним латинським найменуванням цих рослин. Етимологія назви невідома.

Відділ Покритонасінні (*Magnoliophyta*), клас Дводольні (*Magnoliopsida*).

В Україні як плодові рослини культивують три види шовковиці – два азійського походження – шовковиця біла (*M. alba*) та шовковиця чорна (*M. nigra* L.) і американського – шовковиця червона (*M. rubra* L.). Останнім часом інтродуковано і шовковицю південну (*M. australis* Poir., syn. *M. bombycis* Koidz., *M. kagayatae* Koidz.), а також *M. multicaulis* Perr. та

M. macroura Miq. Два останні таксони вважають різновидами шовковиці білої, відповідно, var. *multicaulis* (Perr.) Loudon та var. *laevigata* Wall. ex Bureau. Видові епітети біла і чорна пов'язані із забарвленням не суплідь, а гілок. Так, у шовковиці білої кора світліша, аніж у шовковиці чорної. Через чорне забарвлення плодів шовковицю білу часто помилкового називають шовковицею чорною, хоча її супліддя бувають білими, рожевими, червоними або бузково-чорними. У Центральній Азії шовковицю називають тут, шах-тут, тому культуру шовковиці, листям якої вигодовують гусінь тутового шовкопряда, відносять до галузі названої тутівництвом. Шорсткі, шершаві листки шовковиці чорної, на відміну від гладеньких листків шовковиці білої, для шовкопряда не придатні.

Дерева шовковиці чорної ростуть до 15 м, мають розкидисту крону. Листки знизу іноді опушені. Вони великі (до 20 см), несиметричні. Плоди теж великі, довжиною до 3 см, соковиті, смачні, темно-фіолетового кольору. Рослини добре переносять сухість повітря і ґрунту. Особливих вимог до складу ґрунту не мають. Але в нашому кліматі шовковиці чорній холоднуватого, взимку може сильно обмерзати, тому для північних широт вона не підходить, навіть в південних потребує зимового укриття.

Шовковиця біла - найбільш поширений вид в нашому кліматі. Листки цієї рослини знизу не опушені, іноді з бородавками, форма слабкосердцевидна, досить цікава з декоративної точки зору. На одному дереві листки можуть бути різного розміру і конфігурації. Влітку вони пофарбовані в темно-зелене забарвлення, восени набувають гарне світло-жовте. Культивують в садах, парках, на вулицях, іноді може дичавіти. Дерева можуть вирости до 20 м, якщо умови не дуже хороші, можуть розвиватися як чагарники. Крона густа кулястої форми. Плоди можуть бути білого, кремового, рожевого або чорного кольору, солодкі. Тутовик любить сонячні місця, до ґрунтів не вибагливий, може рости в міських умовах, добре переносить обрізку. Це вид найбільш морозостійкий. Цвітіння припадає на кінець травня. Плодоношення - на кінець серпня.

Шовковиця червона походить з Північної Америки. Дерева досягають 10-15 м, мають шатровидну крону. Листки великі, довжиною до 12 см, на молодих пагонах лопатеві, зверху шорсткі, знизу опушені. Плоди кисло-солодкі, темно-червоного або майже чорного кольору, дуже схожі на ожину. Дозрівання починається в кінці липня. Шовковиця червона витривала, до ґрунтів не особливо вимоглива, може переносити невелику сухість ґрунту. Рослини цього виду дводомні, тому для плодоношення потрібні дві рослини. Хоча, можуть зустрічатися і однодомні представники.

Останніми роками селекціонери створили цікаві форми шовковиці з високим рівнем декоративності. Їх представниками є наступні форми. Декоративна форма: шовковиця біла плачуча (*M. alba* 'Pendula') – оригінальне дерево, що виростає до 5 м, зі спадаючими тонкими гілками. Сорт широко використовують в декоративному садівництві. Представники цього сорту є на штамбах різної висоти.

Шовковиця біла крупнолиста (*M. alba* 'Macrophylla') – сорт з цікавими великими (до 22 см) листками. Існує ще низка форм шовковиці з різними розмірами і формою листків, є варіанти з жовто-зеленим забарвленням листових пластинок, але такі рослини є досить примхливими, до того ж рідкісними.

Вітчизняні селекціонери створили сорти плодового напрямлення. Оскільки економічна ситуація країни не сприяє розвитку переробної галузі, то ця культура є призабутою для виробників. Проте її цілющі властивості і широке застосування в народному господарстві пізно чи рано просто заставляють повернутись до цієї культури як виробників, садівників так і переробників. Шовковиця приречена зайняти важливе місце в аграрному секторі нашої країни.

УДК 634.2:631.52

Толстолік Л. М., Шкіндер-Барміна А. М.

Мелітопольська дослідна станція садівництва імені М. Ф. Сидоренка ІС НААН
вул. Вакуленчука, 99, м. Мелітополь, Запорізька обл., 72311, Україна
l.tolstolik@ukr.net

СОРТИ ВИШНІ ТА ЇЇ МІЖВИДОВИХ ГІБРИДІВ З ЧЕРЕШНЕЮ В СТРУКТУРІ ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ СОРТІВ РОСЛИН, ПРИДАТНИХ ДО ПОШИРЕННЯ В УКРАЇНІ

Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні є офіційним документом, який містить зареєстровані сорти рослин, що надає право на їх поширення на території нашої держави і за її межами. Для документа такого рівня дуже важливою є логічна побудова і упорядкованість, яка дає змогу зручно ним користуватися.

У зв'язку з цим пропонуємо для обговорення пропозицію, що стосується розміщення у Держреєстрі сортів вишні та її гібридів з черешнею.

Наукова селекція при роботі з вишнею велася одночасно у двох напрямках: створення сортів вишні і вишне-черешневих гібридів, які були більш стійкими до кокомікозу і мали крупніші і смачніші плоди. До того, як з'явилися перші результати селекційної роботи, сорти, що вирощувалися, переважно відносилися до виду *Cerasus vulgaris* Mill., тобто вишні звичайної. За майже 100 років цілеспрямованої селекції сортимент значно змінився і розширився. Зараз у Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні 25 прищепних і один підщепний сорт у розділі «Вишня» і з 2014 року – два сорти у окремому розділі «Вишне-черешневі гібриди».

Якщо розглянути родоводи сортів з розділу «Вишня», то саме вишнями за походженням є лише три сорти – 'Змінщиця', 'Любительська' і 'Ерудтика'. Ще 9 сортів з цього розділу отримані від сортів вишні від вільного запилення, або від схрещування вишні з сіянцем невідомого